

משלוח מנות אצלנו בחצר

סיפור מאת

בן-ציון יהושע

א

משלוח מנות אחרי פורים – כך אמרה אמי על דברים שעבר זמנם, בטל קרבנם. בחצר מוסיוף שבה גרנו הקפדנו לשלוח מנות ביום שושן פורים, כמקובל בירושלים. משלוח מנות לחמישים שכנים, פחות או יותר, שגרו בחצר שלנו. חצר ענקית, בור ענק בטבור החצר שסיפק מים לתושבים ומימיו חלחלו מתחת לשורשים של עצי השקד, החרוב, הרימון, האגס ועצי האקליפטוס, הפלפלת, הברוש. עצי הפרי ועצי הסרק, היו מחוז הילדות וחממת הגידול של המוני ילדים, שטיפסו עליהם בכל שעה פנויה, חלמו וערכו 'מלחמות' בין הטובים לרעים. המשפחות הסתפקו בחדר מרווח למשפחה. המטבחים הזעירים היו בחצר ו'בית הכבוד', כפי שנהגנו לקרוא לבית כיסא (שכל כולו חור טורקי מצחין). שלושה תאים למאות נפשות בחצר אחד. מדי בוקר השתרך תור של ממתנים לחוצים וחסרי אורח-רוח בפתח בית הכבוד. הם באו להתרוקן ולרוקן עביט של נוזלים באושים שהצטברו במשך הלילה. הרבה שמחות עשו הדיירים ביחד ומה שנתן טעם לחיים היו מריבות השכנים על דברים של מה בכך או בגין ילדים שובבים שפרקו עול. המריבה התחילה במילים: "הילד שלך....הילד שלי...". הרעים היו ילדי השכנים. הטובים היו הילדים שלנו.

יום אחד בשנה לא היו מריבות, למרות השתייה כדת והשיכורים שהסתובבו בחצר, שהשתייה העבירה אותם על דעתם. הם לא פסקו

מלשיר שירי רחוב ולהתבדח בערב-רב של לשונות. בשושן פורים החצר שלנו שמחה וצהלה. הילדים הרעישו ברעשנים ובכלי משחית, שיכלו להכריע מלחמות עולם. הבנים התחפשו לאסתר המלכה והבנות התחפשו לאחשוורוש ולמרדכי. מתוך הזדהות עם האחים הגדולים, לוחמי מחתרת, שנאבקו באויב הבריטי המר, אני התחפשתי לקאובי בלי סוס, שנלחם באינדיאנים האכזריים. היה זה יומם של ילדי החרדים, שכל השנה התנזרו ממגע עם ה'פרנקים', ביום הזה עישנו בפרהסיה, התחפשו לרבנית יוכבד אמו של משה רבנו, ושתו לשכרה עד שלא ידעו להבחין בין אפגנית, פרסיה ובוכרית.

ביום הזה גם העניים המרודים שבחצר הכינו מגש ועברו משכן לשכן. כל אחד בתורו, לקח ביצה צבועה או 'מעמול' ושם במקומם סוכריית טופי או עוגיית 'לקח'. אחינו הספרדים ובני עדות המזרח ידעו את כללי 'משלוח מנות' הנהוגים במרחב שבו הם חיים: באו אליך עם משלוח מנות, לקחת משהו, שמת משהו ושלוש על ישראל. אם במקרה אתה בעל אמצעים ולא קמצן, אתה מעניק לילד של השכנים, שהביא לפתח ביתך משלוח מנות, דמי פורים בשיעור של אחד מיל ארצישראלי או שני מיל. החידה הגדולה היו השכנים החרדים, שזה מקרוב באו לגור בשכונה.

ב

דומה, שמכל משלוחי המנות לא היה משלוח מרשים יותר ממשלוח מנות של האפגנים. ארוס שלח לארוסתו וארוסה שלחה לארוסה. במגש מקושט בבדי משי צבעוניים, בניירות דמויות כסף וזהב. והמשלוח כמו בחצרות מלכים – עופות צלויים, יינות, עוגות, ביצים צבועות, חלבת אורז, ועיקר העיקרים מתנות יקרות ערך – חולצה, עניבת משי, שעון זהב, שרשרת ח"י עשויה זהב, חפתים עשויים זהב.

אמי אומרת לי: "מושיקו, יהיה יפה אם תראה לשכנים את משלוח המנות שאחותך דבורה מתכוונת להגיש היום אחר-הצהרים לארוס שלה. המשלוח היפה הזה עלה לנו ים של כסף. השכנים יתפעלו, יברכו את הארוס ואת הארוסה, ויידעו להעריך את רוחב ליבנו לאור המתנות שנגיש לארוס. כמנהגנו, הם ייקחו עוגית או טופי וישימו תחתם ממתק או עוגית ואולי גם יתנו לך דמי פורים".

כמספר עדות ישראל בירושלים כך מספר המשפחות שבאו והתיישבו בחצרנו: בוכרים, פרסים, אפגנים, תימנים, בגדאדים, כורדים, חלבים, ספניולים, גיאורגים, מוגרבים ודגסטנים ומנגד, דור שני של חרדים ממאה שערים שנקלעו שלא בטובתם לחצר שלנו. הם דיברו יידיש ודיירי החצר דיברו באין ספור של לשונות בין לבין עצמן. כשביקשו לתקשר עם משפחה מתפוצה אחרת דיברו עברית מתובלת במילים זרות, אך הניכור והריחוק בין הדיירים הספרדים-מזרחים למשפחות החרדיות דוברות היידיש היו כרחוק מזרח ממערב.

שמח וטוב לב. יצאתי למסע ועברתי מבית לבית, כשילדי החצר משתרכים אחריי. ההתפעלות של השכנים הייתה רבה ולאחר שהחליפו עוגית או ממתק, אמרו: "מזל-טוב", "מאשאללה" ואני המשכתי במסע. עד שהגעתי לפתח ביתה של השכנה שפרינצה ובעלה רב יענקל גרוייס. הם שחששו מהשכנים הספרדים, לא פתחו מיד את הדלת. לאחר נקישות ממושכות באגרוף הברזל הקבוע בדלת, סוף סוף נפתח חריץ צר בין הדלת למשקוף. שפרינצה תקעה את ראשה המקושט בפאה עיסיתית ושאלה את בעלה ביידיש:

"רב יענקל, הילד של הספרדייה הביא לנו משלוח מנות. מה עושים עם הצרה הזאת?"

"אני מחליף עכשיו חיתול לברלה. קחי את המגש שפרינצה. אחר כך נעבור וניתן להם קצת עוגיות לֶקֶח בד"ץ".

שפרינצה הצייתנית נטלה מידי את המגש ההדור, שבו כל מתנות האירוסין שאחותי ומשפחתי ייעדו לארוס להיום אחר-הצהריים. ברוב נימוס, שפרינצה אמרה 'תודה' וטרקה את הדלת בפנינו. עמדתי המום בידיים ריקות. המגש על כל האוצרות שבו נלקח מידי. נותרתי ללא מגש למשלוח מנות לארוסה של אחותי. "מה אומר לאחותי?" חששתי לחזור הביתה. ידעתי שבבית תפרוץ מהומת אלוהים. בכיתי בכי מר ביום שושן פורים.

ילדי החצר הקדימו אותי ודיווחו לאמי ולאחותי על האסון הנוראי שנחת על ראשנו בעיצומו של יום פורים. אמי יצאה לקראתי ואני נצמדתי לסינרה. שנינו בכינו. 'מה עושים?' שאלה אמי ולא היה מענה בפיה. אמי גררה אותי הביתה, שם מצאתי את אחותי שכובה על השטיח, דופקת באגרופיה וצורחה "אני רוצה למות! אני רוצה למות! מה אעשה עכשיו? למה הם לקחו את המגש שרציתי לתת לפנחס? למה?!"

אבא שלי שהיה איש מעשה, לגם עוד לגימה מן התה. שם קוביית סוכר מתחת ללשון, מצץ ואמר: "אל תדאגו. יהיה בסדר!" אמי ואחותי כאחת צרחו. "מה יהיה בסדר? מה?! כשאתה אומר יהיה בסדר, צריך לרדת למקלט. טוב לא ייצא מזה".

אבי לבש את הגלימה החגיגית שלו, הניח את מצנפת הפרווה על ראשו והדליק סיגריה. הוא נראה כראש שבט מונגולי במרכז אסיה שיוצא לכבוש את העולם. כך הגיע אל בית משפחת גרוייס, האדונית שפרינצה ובעלה רב יענקל, כדי להחזיר את המגש האבוד".

"גברת שפרינצק", דפק אבי בחוזקה על דלת ביתם עם אגרוף הברזל. אין קול ואין קשב. הוא חזר ודפק בפעם השנייה והשלישית. מיתרי הסבלנות של אבא היו קצרים להחריד. "גברת שפרינצק, תפתחי מייד את הדלת או שאני שובר הדלת". מי שהכיר את אבא, לקח ברצינות את טוהר כוונותיו. הדלת נפתחה לחצאין. ראשה של שפרינצה בצבץ. "כן, אדון מזרחי? למה אתה צועק ומאיים ביום פורים?"

"גברת שפרינצק, אני לא צועק ולא מאיים. זה הקול הטבעי שלי, גברת שפרינצק"

"שמי לא שפרינצק...זה הציוניסט הזה מהכנסת... מה עשינו לא בסדר אדון מזרחי?"

"ככה... הילד שיחיה בא אליכם עם מגש של משלוח מנות, שעלה לפחות מאה לא". אתם רואים שזה לא משלוח מנות לאביונים אלא מתנה מהארוסה לארוס. ואתם צוחקים לנו בפרצוף, לוקחים המשלוח ואומרים 'הפֶּרְנָקִים משוגעים! איזה מנהגים מוזרים יש להם!' גברת שפרינצק! סליחה גברת שפרינצה...למי יש מנהגים מוזרים – לנו או לכם?! באים אליכם עם משלוח מנות ובמקום להחליף ממתק... להחליף עוגייה ואוזן המן... אתם לוקחים את המגש על כל מה שיש בו...למה? מה קרה?!"

"אדון מזרחי, אנחנו באנו מאירופה... מאיפה עליי לדעת שהמגש שלכם הוא לא מתנה בשבילנו?"

"אתם עיוורים או מה? אתם לא רואים שאלה מתנות שארוסה נותנת לארוס שלה?"

"ברוך השם, המנהגים שלכם הם לא המנהגים שלנו". שפרינצה רעדה כעלה נידף. פניה היו חיוורות כמו הסייד של ערב פסח. היא אמרה: "אדון מזרחי, אם אתה רוצה להכות אישה חרדית, אז בבקשה.

יש ריבונו של עולם! שתדע לך, שהעוגות והמתקים שלכם הם לא בהשגחת הבד"צ ובלי הפרשת חלה. רב יענקל רצה להשליך אותם לאשפה, כדי לא לטמא את נפש הילדים שלנו. את המתנות התכוונתי לתת מתנה לרב יענקל בעלי. אם אתם כל כך רוצים לקבל בחזרה את משלוח המנות שלכם ואת המתנות שלכם, אני אחזיר לכם... ואני מבקשת: אל תביאו לנו אף פעם משלוח מנות...". בקול צרוד שפרינצה קראה ביידיש: "רב יענקל, תחזיר לשווארצע את משלוח המנות שלהם ושילכו אתו לכל הרוחות".

פניו של אבא אדמו מזעם. הוא אסף מידה של שפרינצה את המגש ומסר אותו לידי. כחכח בגרון ולהפתעתי השיב לה ביידיש עסיסית, במבטא גרוני: "א גאנעף...גאזלאנים... זיין זאל ער ווי א לעמפל – וואס באטאג הענגט ער, באנאכט הרענט ער, און אידערפער גייט אר אויס" [גנבים...גזלנים...שתהיו כמו עששית – ביום היא תלויה, בלילה בוערת ובבוקר גוועת]. רב יענקל עם החיתול בידו וזוגתו שפרינצה נותרו פעורי פה. הם לא ציפו שאדון מזרחי יידע גם לקלל ביידיש. משהתאוששה אמרה: "אתה יודע רב יענקל, אנחנו החרדים לדבר השם, חיים בגלות...אפילו יידיש אנחנו לא יכולים לדבר".

למראה המגש שחזר הביתה, חדלה אחותי לבכות. לאחר ששתתה כוס תה מתוק, היא התאוששה ובדקה את המגש היטב ומצאה שלא פגעו בו לרעה.

עוד באותו יום יצאה משלחת מכובדת מביתנו לביתו של החתן המיועד ומשלוח המנות בידה. במצהלות חתנים ובצהלולים ולקול תרועה ורעם תופים קיבל החתן המיועד את כל תכולת המגש, מבלי לדעת את קורותיו. בתמורה הוא שלח לה מגש משלו שכלל בתוכו: צמיד, עגילים וענק עשויים זהב וכן שמלות פרחוניות ונעליים אופנתיות ולצדם סלסילת פירות שלא בעונה ובקבוק או-די-קולון. עוד באותה שנה

אחותי באה בברית הנישואים עם בחיר ליבה ואנחנו הפסדנו יחסי
שכנות טובים והכל בשל אי הבנה קטנה.